

Автори матеріалу:

Ілля Терновий, Оксана Василюшина
учителі історії ОЗ НВК Асканія-Нова-
гімназія,

Херсонська область

ЧИ ДОЦІЛЬНО ОБМЕЖУВАТИ ПРАВА ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН У ВИПАДКУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ?

ВСТУП

Один із базових принципів конституційно-правового статусу особи засвідчує, що права і свободи людини у процесі їх реалізації не повинні шкодити правам і свободам інших осіб, інтересам суспільства та держави. З цією метою держави за допомогою національних та міжнародних правових важелів вдаються до обмеження прав і свобод людини.

У сучасному світі виникають регулярні глобальні загрози людству: міжнародний тероризм, воєнні конфлікти, організована злочинність, природні стихійні лиха, техногенні катастрофи, пандемії та епідемії, масові заворушення політико-економічного характеру. Наслідком цього є запровадження державами спеціальних правових режимів, що пов'язані із обмеженням основних прав і свобод людини й громадянина та у зв'язку з цим особливого значення набуває захист суспільства від подібних загроз. Таким чином постає питання правомірності обмеження прав і свобод людини, особливості якого окреслені міжнародним правом і реалізовано у національних законодавствах.

На сьогодні питання щодо обмеження прав і свобод людини з боку інститутів державної влади набуло особливої значущості в контексті ідеї та практики правової державності. Предметом постійного занепокоєння правозахисної спільноти є факти порушень прав і свобод людини не стільки з боку інших осіб, скільки з боку держави. Особливо, коли йдеться про правомірність доцільності обмеження свободи людини під час надзвичайних ситуацій, мирних зборів і демонстрацій, висловлювання поглядів тощо.

Останнім часом в Україні через оголошення в країні воєнного стану (2018 рік – 30 днів) та запровадження адаптивного карантину, карантину вихідного дня (2020 рік) діють нормативні акти, які частково обмежують права та свободи громадян. Як наслідок українці були змушені пристосовуватися до життя в умовах надзвичайної ситуації, але у той же час запроваджені владою обмеження прав і свобод викликали серед громадськості неоднозначні реакції.

У нових для себе життєвих обставинах українське суспільство розділилося на прихильників та противників дерогації під час надзвичайних ситуацій. Обидві сторони схвильовані, безпосередньо, позицією держави, оцінкою її дій: наскільки втручання у права людини є обґрунтованими, необхідними та чи дійсно вони переслідують саме мету захисту. Для усунення юридичних казусів, зняття соціальної напруги важливо визначити межі виправданого втручання в такі права, необхідно встановити чи дійсно мала місце суспільна небезпека чи були вживані заходи адекватними по відношенню до загрози.

РЕТРОСПЕКТИВА

У цивілізованому світі цінність прав та свобод людини є запорукою демократичного розвитку суспільства. Насьогодні ці права закріплені у багатьох міжнародних та національних нормативно-правових актах (деклараціях, конвенціях, конституціях, пактах), а за їх порушення законодавством передбачено юридичну відповідальність, як окремих осіб так і держави.

В історії людства було та, нажаль, залишається достатньо прикладів порушення прав і свобод людини – геноциди, дискримінації, жорстоке поводження тощо. Але у той же час паралельно з цим існує явище дерогації (обмеження прав і свобод у надзвичайних умовах), що у багатьох членів сучасного суспільства викликає полярне відношення. З цього постає дискусійне питання: «Якщо права людини так довго та важко виборювало людство, якщо вони є унікальними цінностями, то навіщо допускати їх обмеження?».

Звернувшись до історії можна побачити, що вже у первісно-общинному ладі склалася система соціального регулювання, орієнтована насамперед на обмеження. Норми поведінки (особливо норми-табу) визначалися необхідністю регулювання біологічних інстинктів. Згодом, коли виникають держава і право, з'явилася потреба уніфікації звичаїв та закріплення їх у законах, а ті обмеження, які передбачені неписаними правилами поведінки, зафіксувати як законні. Таким чином обмеження прав спрямовані, як це не парадоксально звучить, на захист людини, з метою збереження її життя, здоров'я, особистих інтересів.

Ще у XVIII ст. під час Великої французької буржуазної революції люди зрозуміли, що свобода кожної людини поширюється лише до тієї межі, від якої починається свобода інших людей. Цю властивість свободи враховували розробники Декларації прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 р. У статті 4 Декларації зазначено: «Свобода полягає в можливості робити все, що не шкодить іншому». Таким чином, здійснення природних прав кожної людини обмежено лише тими межами, які забезпечують іншим членам суспільства користування цими ж правами».

Можливість обмеження основних прав і свобод людини державою передбачена фактично у всіх міжнародно-правових актах, що регламентують права людини й основоположні свободи. Кожен договір визначає межі можливих обмежень та вичерпний перелік підстав для них, а також встановлює низку прав, які за будь-яких обставин не можуть бути обмежені.

Історія ХХ ст. була насичена на випадки, коли у різних країнах влада впроваджувала надзвичайні стани з метою стабілізації внутрішньодержавної обстановки. Звернемося до таблиці «Надзвичайні стани та надзвичайні ситуації в світі у ХХ ст. – на початку ХХІ ст.».* Як бачимо з таблиці, чимало країн у світі мають досвід впровадження надзвичайного положення, надзвичайної ситуації, воєнного стану внаслідок певних подій (стихійні лиха, масові заворушення, терористичні акти тощо).

Деякі країни «живуть роками» у подібних умовах, їх громадяни пристосувалися до існування з обмеженнями. Проте для нашої держави надзвичайні стани явище відносно нове та викликає у громадськості занепокоєння, що виражається у всебічному супротиві населення (від сатиричних постів у соцмережах до відкритого ігнорування розпоряджень влади).

«НАДЗВИЧАЙНІ СТАНИ ТА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ В СВІТІ у ХХ ст. – на початку ХХІ ст.»*

Роки	Країна	Підстави (сутність) для введення надзвичайного стану, надзвичайної ситуації, воєнного стану
1933-1945	Німеччина	Після підпалу рейхстагу лівими силами президент Пауль Гінденбург підписав «Закон про надзвичайні повноваження», який тривав до падіння Третього Рейху та фактично закріпив диктатуру нацистів.
1950-1978	США	Президент США Гаррі Трумен впровадив надзвичайне положення під час Корейської війни (1950-1953), яке було відмінено Конгресом аж 1978 року після того, коли з'ясувалося, що по закінченню війни положення не було скасовано.
1963-2011	Сирія	Партія Арабського соціалістичного відродження впровадило надзвичайний стан у країні, який скасував президент Башар Асад у 2011. Режим тривав 48 років.
1975-1977	Індія	Уряд Індіри Ганді з метою придушення політичної опозиції та масового незадоволення в країні впровадив надзвичайне положення, але зазнав поразки під час парламентських виборів.
1976	США	«Національний Закон про надзвичайні ситуації» («National Emergencies Act») був прийнятий з метою скасування всіх попередніх законів про надзвичайні стани. Згідно документу в країні можуть діяти одночасно відразу кілька надзвичайних станів. Станом на 2020 р. у США було оголошено 60 надзвичайних ситуацій на національному рівні, понад 30 з яких залишаються чинними.
1981-2011	Єгипет	Президент Хосні Мубарак після свого обрання президентом країни впровадив надзвичайний стан, який тривав 30 років до завершення повноважень політика.

1981-1983	Польща	Генералом Войцехом Ярузельським було оголошено військове становище, який боровся з опозиційною профспілковою організацією «Солідарність».
1993	Росія	Президент Борис Єльцин запровадив надзвичайний стан у Москві з метою придушення виступів протестувальників проти розгону з'їзду народних депутатів Верховної Ради.
2001	США	Після терактів 11 вересня надзвичайний стан впроваджений по всій країні, який неодноразово продовжували.
2007	Естонія	Уряд країни ухвалив постанову про перенесення монументу невідомому солдату (солдатам армії СРСР, що загинули під час Другої світової війни) з центра міста згідно з законом про військові поховання. Демонтаж скульптури та знесення меморіальної стіни викликали масові заворушення російськомовної молоді в Таллінні та інших містах Естонії. Через масові заворушення було впроваджено надзвичайний стан.
2010	Росія	Надзвичайна ситуація через лісові пожежі була впроваджена на постраждалих територіях.
2014	Росія	Через масовий наплив біженців зі Сходу України було впроваджено надзвичайну ситуацію у Ростовській області.
2015	Франція	Надзвичайний стан впроваджено через терористичні атаки.
2016	Росія	По всій країні оголосили надзвичайну ситуацію через масові навчання по боротьбі з повеннями та пожежами.
2016	Туреччина	Надзвичайний стан впроваджено через спробу військовими здійснити державний переворот, який зазнав поразки, заарештовано понад 9 000 осіб.
2020	Ліван	Надзвичайний стан впроваджено через вибухи аміачної селітри у порту Бейрута, в результаті яких було зруйнована портова інфраструктура, пошкоджені будинки, постраждали тисячі людей.
2020	Майже всі країни світу	Уряди країн впровадили карантинні обмеження через пандемію COVID-19, викликану коронавірусом SARS-CoV-2.

На теренах України надзвичайні ситуації на державному рівні вперше було запроваджено 1918 року. У зв'язку з нестабільною ситуацією в державі Гетьман Павло Скоропадський «по телеграфу» 6 листопада оголосив стан «надзвичайної охорони» у Волинській губернії, а 7 листопада запровадив «надзвичайний стан» в Одесі. Кілька днів потому воєнний стан був поширений на решту українських губерній.

Через століття, 2018 року після агресії прикордонних кораблів РФ у Керченській протоці проти кораблів ВМСУ, Президент Петро Порошенко підписав Указ про запровадження воєнного стану. Рішенням Верховної Ради воєнний стан було запроваджено в 10 областях (прикордонні області з РФ, невизнаним Придністров'ям, а також ті, що мають вихід до Чорного та Азовського морів). Таким чином Україна набула досвіду офіційного перебування у надзвичайних ситуаціях. Але якщо воєнні стани 1918 р., 2018 р. стосувалися переважно військових, то масові обмеження прав та свобод українці відчували 2020 року, коли Всесвітня організація здоров'я офіційно оголосила пандемію COVID-19, викликану коронавірусом SARS-CoV-2.

Пандемія призвела до серйозних глобальних соціально-економічних наслідків, відтермінування чи скасування спортивних, релігійних та культурних заходів та поширення

дефіциту товарів, що в певних регіонах спричинили панічні закупівлі. Дезінформація та теорії змови про вірус поширювались інтернетом. У низці країн спалахнули протести та спостерігалися випадки ксенофобії і расизму проти китайців та інших жителів Східної та Південно-Східної Азії.

У багатьох країнах світу були запроваджені заходи із запобігання поширення вірусу: обмеження подорожей, закриття кордонів, національний та регіональний карантин, комендантська година, контроль ризику на робочому місці, скасування подій, закриття освітніх закладів та переведення здобувачів освіти на дистанційні форми навчання. Також перестали функціонувати кінотеатри, музеї, кафе, спортивні клуби, крамниці непродовольчих товарів тощо. Уряди країн закликали громадян дотримуватися самоізоляції та мінімізувати контакти.

Впроваджені заходи, незважаючи на запобіжний характер, відразу викликали у багатьох людей занепокоєння, адже вони прямо обмежували їх звичну свободу дій та завдали значних збитків малому бізнесу. Чимало людей подібні дії влади розцінили як перевищення повноважень. Підприємці, які були змушені скоротити обсяги виробництва, режим роботи, очікували підтримки на державному рівні у вигляді податкових пільг, зменшення чи скасування орендної плати тощо. Але не всі уряди виконали свої зобов'язання через що невдоволення карантинном серед населення дотепер залишається.

До кінця листопада 2020 року в Україні діє карантин вихідного дня, а це означає, що певні обмеження для українців поширюватимуться доки ситуація з пандемією не стабілізується.

ЦИТАТА «ЗА»

Петро Порошенко, 5-й президент України (2014-2019):

«В указі* я не передбачаю жодних заходів, пов'язаних з обмеженням прав і свобод громадян, впровадженням цензури тощо. Сподіваюся, що і політики, і мас-медіа діятимуть відповідально і адекватно у ситуації, що склалася, і не атакуватимуть Україну тезами, які позичені в російських пропагандистів. Я не планую поки що вдаватися до повної чи часткової мобілізації. Ця можливість залишається відкритою, лише якщо Росія таки вдасться до подальшої ескалації».

*(*Прим. – Указ президента України
«Про введення воєнного стану в Україні»
№393/2018 від 26.11.2018)*

АРГУМЕНТИ СТОРОНИ «ЗА»	ДЕТАЛЬНЕ РОЗ'ЯСНЕННЯ АРГУМЕНТІВ
<p>Обмеження прав і свобод людини і громадянина не означає порушення.</p>	<p>Порушення прав – це неможливість користуватися правами через свавілля сторонніх осіб.</p> <p>Обмеження прав (у зв'язку з надзвичайною ситуацією (пандемія, природне лихо, військовий конфлікт)) тимчасово (на певний час) звужує коло прав до моменту стабілізації ситуації.</p> <p>Мета обмеження прав і свободи людини – захист життя, здоров'я людини, що є найвищими людськими цінностями.</p>
<p>Обмеження прав і свобод людини і громадянина закріплені у Конституції України:</p>	<p>а) ч. 2 ст. 64 проголошено, що «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень»;</p> <p>б) ч. 3 ст. 34 (право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію) передбачається, що здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, щоб запобігти заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;</p> <p>в) ч. 2 ст. 35 (право на свободу світогляду і віросповідання) визначено, що здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.</p> <p>г) ч. 2 ст. 39 (право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації), у якій вказано, що обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку, щоб запобігти заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.</p> <p>Конституційні права і свободи людини і громадянина дозволено обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією.</p>
<p>Обмеження прав і свобод людини і громадянина доцільні в умовах надзвичайної ситуації, коли є необхідність:</p>	<p>– встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування територією, де вводиться надзвичайний стан;</p> <p>– обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;</p>

	<ul style="list-style-type: none"> – посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства; – заборони проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом; – заборони страйків; – примусового відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб. <p><i>Впровадження подібних заходів є вимушеною мірою тому, що обставини вимагають цього.</i></p>
<p>На період надзвичайної ситуації можуть обмежуватися права і свободи, що пов'язані з запровадженням наступних заходів:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – запровадження комендантської години (заборона перебувати на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи у встановлені години доби, без засобів індивідуального захисту); – перевірка документів у громадян, багажу і вантажів, службових приміщень та житла громадян; – заборона військовозобов'язаним змінювати місце проживання; – обмеження або тимчасова заборона продажу зброї, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин, а також алкогольних напоїв; – заборона виготовлення і розповсюдження інформаційних матеріалів, що можуть дестабілізувати обстановку; – особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі; – питання про заборону діяльності політичних партій, громадських організацій в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.
<p>Окремі обмеження прав і свобод можуть встановлюватися лише в умовах воєнного або надзвичайного стану.</p>	<p>Окремі обмеження прав і свобод завжди мають визначено-тимчасовий характер, тобто встановлюються на певний строк і не можуть діяти на постійній основі.</p>
<p>Обмеження прав та свобод передбачені Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану»</p>	<p>Закон «Про правовий режим надзвичайного стану» вводиться Указом Президента України, приймається Рішенням Верховною Радою України в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням або кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей</p>
<p>Загальний підсумок/висновок прибічників аргументації «ЗА»:</p>	

- Обмеження прав і свобод відбувається виключно під час надзвичайних ситуацій, коли є реальна загроза територіальній цілісності держави, національній безпеці, життю громадян.
- Процедура прийняття рішення про обмеження прав і свобод відбувається на державному рівні із дотриманням вимог національного та міжнародного законодавства.
- Досвід інших країн свідчить, що впровадження надзвичайних ситуацій, внаслідок яких права і свободи громадян були обмежені є вимушеною мірою та становить більше користі ніж шкоди. Деякі обмеження можуть тривати роками, в залежності від розвитку ситуації, а тому варто навчитися з цим жити задля суспільного добробуту та загальної безпеки.

ЦИТАТА «ПРОТИ»

Андрій Магера, юрист, екзаступник голови ЦВК України:

«Вважаю, що обмеження окремих конституційних прав і свобод людини та громадянина можливе лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. В усіх інших випадках постанови Кабміну чи розпорядження голів місцевих державних адміністрацій в частині обмеження прав і свобод людини та громадянина мають сумнівну легітимність. За перевищення влади та службових повноважень передбачена кримінальна відповідальність, а вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою є обтяжувальною обставиною».

АРГУМЕНТИ СТОРОНИ «ПРОТИ»	ДЕТАЛЬНЕ РОЗ'ЯСНЕННЯ АРГУМЕНТІВ
<p>Правові обмеження не можуть встановлюватись довільно та у правовій державі повинні мати обґрунтований характер, а встановлювати обмеження прав і свобод людини має виключно закон.</p>	<p>Насьогодні в Україні при боротьбі з пандемією COVID-19 саме підзаконними нормативно-правовими актами було накладено багато нових обов'язків на громадян, які не були передбачені законами України.</p> <p>Наприклад, обмежено і змінено правові засади підприємництва (зміна режиму роботи, вимушені закриття та звільнення), правовий режим державного кордону (обмежено, забезпечення громадського порядку) тощо.</p>
<p>В екстреному законі «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» продубльовано не всі зміни, які були закріплені у численних підзаконних</p>	<p>В Україні з'явилися нормативно-правові акти щодо обмеження прав та свобод людини, які мають сумнівну легітимність. У зв'язку з цим сьогодні надзвичайно гостро постала проблема якості закону.</p>

нормативно-правових актах, виданими органами влади.	
Конституційний Суд України у Рішенні від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 визначив, що обмеження конституційних прав і свобод має ставити легітимну мету; бути зумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети та обґрунтованим.	У разі обмеження права законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію відповідного права, і не порушувати його сутнісний зміст. Під час воєнного стану права людини стають чистою умовністю. Закон передбачає, що, навіть, у таких скрутних обставинах обмежувати права і свободи людини забороняється.
В українському суспільстві поняття «воєнний стан», «надзвичайний стан», «надзвичайна ситуація» тлумачаться розпливчато , тим самим викликаючи багато юридичних казусів при вживанні у нормативно-правових актах.	Таким чином трапляються випадки, коли постанови та розпорядження не мають достатньої легітимності , а органи, що їх видали, як наслідок, перевищили свої повноваження .
Сьогодні в Україні через карантинні обмеження, нажаль, фактично відбулися порушення:	<ul style="list-style-type: none"> – <i>права на освіту</i>. Здобувачі освіти були переведені на дистанційну форму навчання. Законодавча база з дистанційного навчання застаріла та неефективна в умовах сьогодення. Технічні засоби та можливості для повноцінного здійснення процесу дистанційного навчання у країні відсутні; – <i>право вільного пересування</i>. Відбулося закриття пунктів пропуску через кордон і фактично всіх видів транспортного міжміського сполучення; – <i>право на свободу та особисту недоторканість, право на честь та гідність</i>. Громадяни опинилися під загрозою притягнення до адміністративної й кримінальної відповідальності. – <i>право на підприємницьку діяльність</i>. Підприємці були змушені скоротити обсяги виробництва, режим роботи, скоригувати види діяльності. Відбулося закриття торгових центрів, кафе, спортклубів, крамниць, підприємств крім критичних. – <i>право на працю і заробітну плату</i>. Багато людей вимушені були піти у відпустки без збереження заробітної плати, особливо батьки малолітніх дітей через закриття шкіл і садків.

<p>Незважаючи на благо мету (захист життя та здоров'я людей), карантинні обмеження привели до суперечливого дотримання конституційних прав.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28).</i> Це стосується обов'язкового маскового режиму та дотримання соціальної дистанції у громадських місцях, своєчасне забезпечення якісними засобами індивідуального захисту працівників; – <i>Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29).</i> Це стосується примусової обсервації громадян на 14 діб; – <i>Кожному гарантується свобода пересування (ст. 33).</i> Винятки можуть бути встановлені лише законом, а не підзаконними актами. Це стосується заборони пересуватися, зокрема громадським транспортом; – <i>Кожен має право на свободу віросповідання (ст. 35).</i> Здійснення цього права може бути обмежено законом, а не підзаконними актами. В Україні постановою заборонили колективно брати участь у богослужіннях; – <i>Право громадян на мирні зібрання (ст. 39).</i> Воно може бути обмежене лише судом на основі закону. В Україні заборонили постановою уряду; – Фактично заборонили здійснювати підприємницьку діяльність і займатися трудовою діяльністю (ст. 42, 43); – Заборонили право на страйк простою постановою (ст. 44); – Заборона виходити з дому особам віком понад 60 років – це порушення принципу рівності конституційних прав громадян, зокрема за віковою ознакою (ст. 24). Також це порушення права на свободу пересування (ст. 33).
<p>Постановами Кабміну чи розпорядженнями міського чиновника, які не є законами, а підзаконними нормативно-правовими актами, обмеження встановлювати не можна.</p>	<p>Навіть за існування визначених законодавцем обмежень свобода пересування має існувати. Тобто, обмеження не можуть бути настільки значущими, щоб людина не могла вільно пересуватися по країні.</p> <p>Наприклад, заборона регулярного та нерегулярного автомобільного, залізничного та авіасполучення де-факто позбавляє такого права тих осіб, які не мають власного транспорту.</p>
<p>Загальний підсумок/висновок прибічників аргументації «ПРОТИ»:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Оскільки правові обмеження не можуть встановлюватися довільно та у правовій державі повинні мати обґрунтований характер, виходячи з розроблених у праві 	

передумов та чинників, **встановлювати обмеження прав і свобод людини має саме закон.**

- **Закон є запорукою правомірності обмежень** прав і свобод людини, він забезпечить належне правове регулювання. **Це відповідає** європейським підходам та ратифікованим Україною **міжнародним конвенціям**, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
- **Встановлення обмеження прав і свобод людини законом сприятиме** тому, що **обмеження прав і свобод людини матимуть однакову регламентацію** на всій території України.
- Враховуючи досвід інших країн що «роками живуть» у надзвичайних ситуаціях із обмеженими правами можна зробити висновок, що для України, як для відносно спокійної країни **впровадження подібних станів призведе до дестабілізації суспільного життя** (ситуація із карантом через COVID-19 наочно це продемонструвала). В умовах відсутності чіткого регламентованого законодавства «загравання» політичними силами з оголошенням воєнних та надзвичайних станів може викликати масові протести громадян та поглибити кризу. Тому воєнні та надзвичайні стани слід оголошувати тільки за крайньої необхідності, коли існує пряма загроза національній безпеці, а не лише в угоду власним політичним амбіціям.

ВИСНОВКИ

Обмеження прав людини являють собою певні юридичні та фактичні наслідки у вигляді «некомфортних» умов для реалізації правових інтересів відповідних фізичних та/чи юридичних осіб, права і свободи яких обмежуються з одночасним задоволенням певних законних інтересів суб'єкта владних повноважень, який запровадив ці обмеження, або інтересів третьої особи, що зацікавлена у введенні таких обмежень. Крім того, у кожному випадку обмеження завжди призводять до зменшення обсягу дозволеної нормами права поведінки чи дій суб'єктів.

Запроваджуючи обмеження у зв'язку з виникненням надзвичайних ситуацій, завжди встановлюються законні межі їх реалізації, зокрема просторові або строкові. Правомірне обмеження в умовах виникнення надзвичайних ситуацій встановлюється лише відповідно уповноваженими на те суб'єктами, із дотриманням певної процедури, визначеної нормативно-правовими актами.

Обмеження, яке застосовується в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, завжди пов'язане із розширенням компетенції органів державної влади або місцевого самоврядування, що відповідальні за ліквідацію негативних наслідків надзвичайної ситуації. Розширення відбувається за рахунок зменшення обсягу реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Отже, у будь-який час і за будь-якого політичного режиму, обмеження – це розширення повноважень органів державної влади, а також зменшення обсягу прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Говорячи про виправданість втручання уряду в права людини, потрібно дізнатися: чи дійсно мала місце суспільна небезпека, чи були вжиті заходи адекватними щодо загрози та чи було достатнім національне законодавство. Для того, щоб держава діяла у рамках правового поля, обмежуючи права необхідні:

- 1) якісний закон – чіткий, передбачуваний і доступний;
- 2) законна виправдана мета – конкретні, досяжні, реалістичні та обмежені в часі цілі, спрямовані на покращення ситуації в майбутньому;
- 3) суспільна необхідність – дотримання балансу прав однієї людини з балансом прав всієї нації на здорове існування та безпечне середовище. Це баланс інтересів індивідуального і громадського здоров'я.

У ситуації світової пандемії доцільно сприймати необхідність карантину саме з огляду на його виправдану мету – зупинити поширення небезпечної інфекційної хвороби. Без цієї мети обмеження прав не будуть ані законними, ані необхідними, ані виправданими. Тільки консолідація суспільства на одній з базових речей – у наявності обмежень більше добра та користі, а відсутність обмежень призводить до деструкції, зможе принести бажаний та ефективний результат. Якщо це відчуття втратиться, то не буде балансу між правами людини (на свободу пересування, зібрань) і правами нації (на безпечне середовище).

ГЛОСАРІЙ

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в країні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності. Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. За виняткових обставин воєнний стан застосовують для відновлення порядку в країні та збереження цивільної форми врядування.

Дерогація – обмеження прав і свобод за надзвичайних умов.

Надзвичайна ситуація - порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єктах або територіях, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, а також велике зараження людей і тварин.

Надзвичайний стан – це виняткова кризова або надзвичайна ситуація, яка зачіпає населення в цілому і становить загрозу організованому життю спільноти, з якої складається держава.

Обмеження прав людини – допустиме міжнародним правом або внутрішньодержавним правом втручання в права і свободи людини, які відповідають вимогам законності, необхідності, доцільності і співрозмірності цілі, яка переслідується.

Порушення прав людини – відсутність можливості у людині скористатися своїми базовими правами через свавілля іншої особи.

Стан необхідності – ситуація, коли держава для захисту свого істотного інтересу, якому загрожує безпосередня і неминуча загроза, змушена вдатися до варіанту поведінки, який суперечить його міжнародному зобов'язанню щодо іншої держави (інших держав).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самотуга А.В. Правомірне обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина: сучасний стан досліджень проблеми / А.В. Самотуга // Право і суспільство: науковий журнал.–2010.–№6.–С.72-76.

2. Самотуга А.В. Обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина як предмет порівняльно-правового дослідження / А.В. Самотуга // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серія юридична.–2011.–№2.– С.102-109

3. Фігель Ю. О. Класифікація обмежень прав людини / Ю. О. Фігель // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. – 2016. - Вип. 3. - С. 79-87. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2016_3_9

4. Фігель Ю. О. Теоретичні аспекти обмеження прав людини [Електронний ресурс] / Ю. О. Фігель // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2016. - № 837. - С. 357-361. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_59

5. Фігель Ю. О. Проблеми обмеження права на доступ до інформації [Електронний ресурс] / Ю. О. Фігель // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична. - 2015. - Вип. 1. - С. 132-139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_1_16

6. Фігель Ю. О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Ю. О. Фігель // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. - 2015. - Вип. 2. - С. 222-230. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_24

7. Фігель Ю. О. Встановлення обмежень прав людини у законах та підзаконних нормативно-правових актах [Електронний ресурс] / Ю. О. Фігель // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. - 2017. - Вип. 4. - С. 71-77. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2017_4_11

8. Фігель Ю. О. Принципи встановлення обмеження прав людини [Електронний ресурс] / Ю. О. Фігель // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. - 2017. - Вип. 5. - С. 64-71. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2017_5_10

9. Сайт «BBC News Україна»: «Карантин в Україні: чи суперечать нові заборони Конституції?». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52186556>. 19.11.2020

10. Сайт «Верховна Рада України». «Конституція України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. 16.11.2020

11. Сайт «Токar.ua». «Чи порушує карантин права людей? Пояснення юриста». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tokar.ua/read/41185>. 18.11.2020

12. Сайт «Юридична газета online». «Втручання в права людини під час пандемії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/vtruchannya-v-prava-lyudini-pid-chas-pandemiyi.html>. 15.11.2020

13. Сайт «Юридическая консультация Толмачевых»: «Випадки обмежень конституційних прав і свобод людини та громадянина». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/27-3-konstitutsijne-pravo/87-vipadki-obmezhen-konstitutsijnikh-prav-i-svobod-lyudini-i-gromadyanina> 19.11.2020